

Allianssin asiantuntijalausunto tulevaisuusvaliokunnalle hallituksen vuosikertomuksesta 2022 (lasten ja nuorten osallisuus)

Asia: K 2/2023 vp Hallituksen vuosikertomus 2022

Teema: lasten ja nuorten osallisuus

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä kouluttaa, palvelee ja tuo yhteen järjestöissä, kunnissa ja seurakunnissa työtä tai vapaaehtoistyötä tekevät nuorisoalan toimijat. Allianssin jäsenenä on yli 150 nuorisojärjestöä ja muuta nuorisoalalla toimivaa yhteisöä - käytännössä kaikki Suomessa toimivat nuorisoalan järjestöt.

Lausunnon keskeiset nostot

- Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseksi on tehty sekä sisällöllistä että menetelmällistä työtä. On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, ettei osallisuuden edistämistyö jää hankkeiden, pilottien ja yksittäisten kokeilujen varaan.
- Nuoria ei käytännössä kuultu oikea-aikaisesti korona-aikana edes heihin suoraan vaikuttavissa päätöksissä, kuten opiskelu- ja harrastustoiminnan rajoittamisessa. Vastaavan välttämiseksi tulevaisuudessa tulee vahvistaa nuorten kuulemisrakenteita, jotka voidaan ottaa käyttöön laajamittaisesti myös nopealla aikataululla ja poikkeusoloissa.
- Kansallisen lapsistrategian puitteissa tehdään tärkeää työtä lasten osallistamisessa sekä lasten osallisuuden edistämiseksi. Lapsistrategian päätyminen 18 ikävuoteen ei kuitenkaan mahdollista riittävällä tasolla nuoruuteen ja nuorten kuulemiseen liittyvien erityispiirteiden eikä täysi-ikäistyneiden nuorten elämään liittyviä erityispiirteiden huomioimista. Nuorivaikutusten arvioinnilla nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvointia ja osallisuutta voitaisiin edistää tietoperustaisesti ja nuoria osallistaen. Sen avulla voitaisiin myös huomioida nykyistä paremmin nuoruuteen liittyvät juridiset, sosiaaliset ja elämäntilanteelliset siirtymät sekä nuorten aikuisten palveluihin liittyvät erityispiirteet.
- Kiitämme sitä, että lasten ja nuorten kuulemiseksi säädösvalmistelussa on kehitetty materiaaleja ja koulutusta. Lisäksi lapsia ja nuoria on kuultu onnistuneesti muun muassa ilmastolain valmistelussa. Lasten ja nuorten kuuleminen säädösvalmistelussa ei kuitenkaan saa jäädä hankkeiden, pilottien, ohjeistusten tai yksittäisten aktiivisten virkahenkilöiden varaan, vaan kuulemiseen tulee olla olemassa systemaattisia rakenteita.
- Harrastamisen Suomen mallin vieminen lainsäädäntöön ennen arvioinnin valmistumista ei mahdollistanut parasta lopputulosta eikä nuorten kuulemisen ja osallisuuden toteutumista.
- Demokratiakasvatuksen kehittämiseksi on tehty useita merkityksellisiä selvityksiä ja kokeiluja. Samalla haluamme kiinnittää huomiota siihen, että demokratiakasvatus on pitkän

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
Allianssi-talo, Asemapäälikönkatu 1, 00520 Helsinki
nuorisoala.fi
info@nuorisoala.fi

aikavälin työtä, joka ei tule valmiiksi hankkeilla tai selvityksillä. Keskeinen kysymys on, miten tulevana vuosina tullaan varmistamaan, että tärkeä työ demokratiakasvatuksen edistämiseksi jatkuu ja laajenee koskemaan kaikkia nuoria. Haluamme kiinnittää huomiota mahdollisuuteen tehdä yhteistyötä jo olemassa olevien demokratiakasvatuskonseptien, kuten [Nuorten vaalien](#), toteuttamisessa, sillä olemassa olevia demokratiakonsepteja laajentamalla voidaan tavoittaa kustannustehokkaasti huomattavan laaja joukko nuoria.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Kiitämme valiokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen vuosikertomuksesta 2022 lasten ja nuorten osallisuuden näkökulmasta.

Yleisesti kiitämme siitä, että lasten ja nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen oli kirjattu hallituskauden keskeiseksi, poikkihallinnollisesti toteutettaviksi tavoitteiksi.

Siihen nähden, että hallitusohjelman nimessä mainittiin Suomen olevan osallistava ja jossa keskeisenä tavoitteena oli lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen, eivät nämä tavoitteet juurikaan näkyneet vuoden 2022 hallituksen vuosikertomuksessa. Osaltaan taustalla saattaa olla se, että osa tavoitteista oli jo saavutettu ennen vuotta 2022. Lisäksi osa osallisuutta edistävästä keinoista on hankkeistettu, kuten on tehty osaamiskeskusten osallisuuteen liittyvissä painopistealueissa sekä etnisiin ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhteiskunnallista osallisuutta edistävässä Yhdessä-hankkeessa.

Haluamme kuitenkin korostaa, että lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen on jatkuvaa työtä, joka ei pääty siihen, että hallitusohjelman kirjaukset on saatu valmiiksi. Nuorten osallisuuden edistämistä ei voi myöskään jättää pelkkien hankkeiden varaan, vaan se tulee nähdä jatkuvana ja läpileikkaavana toimintatapana. Lisäksi lasten ja nuorten osallisuutta tavoitteena tai toimintatapana ei voi jättää pelkästään virkavalmistelun varaan, vaan virkavalmistelun lisäksi myös poliittisesti valituilla päättäjillä on vastuu edistää lasten ja nuorten yhteiskunnallista osallisuutta edistäviä tavoitteita sekä poliittisella ohjauksella tukea lasten ja nuorten kuulemistä ja osallistamista toimintatapana.

Lasten ja nuorten kuuleminen korona-aikana ei toteutunut

COVID19-pandemian aikana tehtiin monia pandemian hillitsemiseen tähtääviä rajoitustoimenpiteitä, jotka vaikuttavat lapsiin ja nuoriin ja heikensivät osittain heidän hyvinvointiaan. Kuten hallituksen vuosikertomuksessakin todetaan, COVID19-pandemian arvioidaan jättävän lapsiin ja nuoriin pitkäaikaisia sukupolvivaikutuksia.

[Nuorisotutkimusverkoston tutkijat ovat analysoineet nuorten kuulemistä ja osallisuutta korona-ajan rajoitustoimista päätettäessä.](#) Tutkijoiden mukaan lapsia nuoria ei käytännössä kuultu korona-aikana heihin suoraan vaikuttavissa päätöksissä, kuten opiskelu- ja harrastustoiminnan rajoittamisessa, tai heidän kuulemisensa tapahtui vasta sitten, kun päätökset oli jo tehty.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki

nuorisoala.fi

info@nuorisoala.fi

Nuorten kuuleminen ei siis ollut oikea-aikaista suhteessa tehtyihin päätöksiin. Lisäksi nuorisotutkijoiden arvioiden mukaan siinä vaiheessa, kun lapsia ja nuoria lopulta kuultiin, korostuivat aikuisten ohjaamat kysymykset sen sijaan, että olisi lähdetty liikkeelle lasten ja nuorten päivittäisistä ympäristöistä. Näin ollen nuorisolain edellyttämän nuorten kuulemisen heitä itseään koskevissa asioissa ei voida katsoa toteutuneen koronapandemiaan liittyviä rajoitustoimia tehtäessä.

Nuorisovaltuustoilta kuulemamme viestin mukaan koronapandemia vähensi myös nuorten mahdollisuuksia osallistua jo olemassa olevien kuulemisrakenteiden toimintaan. Esimerkiksi kun kokoukset siirtyivät etäkokouksiksi, ei nuorisovaltuutettuja kaikkialla kutsuttu enää mukaan kokouksiin samalla tavalla kuten kasvotusten järjestettäviin kokouksiin oli tehty.

[Lapsiasiavaltuutettu](#) on lisäksi esittänyt huolensa siitä, että alle 20-vuotiaat nuoret olivat viimeisellä sijalla iän ja riskiryhmään kuulumisen mukaan toteutetuissa koronarokotusjärjestelyissä ja rokotusstrategia jätti siten lapset ja nuoret vaille suojaa pitkäksi aikaa samaan aikaan, kun rajoituksia höllennettiin. Myöskään tässä asiassa lapsilla ja nuorilla ei ollut mahdollista esittää omaa näkemystään ja saada ääntään kuuluviin uskottavalla tavalla.

Jotta koronapandemian aikaisista kuulemisvajeista voidaan oppia ja niiden toistuminen voidaan välttää, tulee yhteiskunnassa **vahvistaa nuorten kuulemisrakenteita, jotka voidaan ottaa käyttöön laajamittaisesti myös nopealla aikataululla ja poikkeusoloissa**. Tällaisia keinoja ei voida rakentaa vasta kriisin ollessa käsillä vaan kehitystyöhön tulee panostaa ennakoivasti. Tärkeää kehitystyössä on tunnistaa lasten ja nuorten taustojen ja elämäntilanteiden moninaisuus, erilaiset haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät sekä myös jo täysi-ikäiset, itsenäistymisen nivelvaihetta läpikäyvät nuoret aikuiset.

Kuten hallituksen vuosikertomuksessa todetaan, lapsiin ja nuoriin kohdistuvien koronaviruspandemian rajoitustoimien vaikutusten vähentämiseen kohdennettiin pandemia-aikana 120 miljoonaa euroa lisärahoitusta. Lisäksi hallitus pyrki löytämään uudenlaisia tapoja tiedottaa ja viestiä lapsille ja nuorille koronapandemiaan liittyvistä kysymyksistä. Molemmat voidaan nähdä sinänsä positiivisina ja jopa välttämättöminä asioina, kun huomioidaan pandemian pitkäaikaiset hyvinvointivaikutukset lapsiin ja nuoriin. Kuitenkaan määrärahan lisäyksellä tai viestinnällä ei voi korvata puutteita lasten ja nuorten kuulemisessa.

Nuorivaikutusten arviointi mahdollistaisi nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden erityispiirteiden tunnistamisen

Yksi hallituksen keskeisistä tavoista pyrkiä vahvistamaan lasten ja alle 18-vuotiaiden nuorten oikeuksia ja asemaa yhteiskunnasta on kansallinen lapsistrategia. Strategian puitteissa on paitsi tuotettu ymmärrystä lasten ja nuorten osallisuudesta, myös kehitetty tapoja kuulla ja osallistaa lapsia ja nuoria myös strategian eri vaiheissa. Se, että sosiaali- ja terveysministeriön alle perustettiin Kansallinen lapsistrategia -toiminto on tärkeä askel siihen, että lasten ja nuorten oikeudet sekä osallisuus vakiinnutetaan osaksi valtionhallintoa.

Kansallisen lapsistrategian keskeisenä haasteena on, että sen piiriin kuuluvat lapset ja nuoret ainoastaan 18 ikävuoteen asti. Tämä sulkee ulkopuolelle täysi-ikäiset nuoret ja esimerkiksi täysi-ikäistymiseen keskeisesti kuuluvan itsenäistymisen nivelvaiheen. Myös monet nuorille

aikuisille keskeiset palvelut, kuten etsivä nuorisotyö ja Ohjaamot, eivät ulotu lapsistrategian ikärajan piiriin. Vaarana on, että jos lasten ja nuorten kannalta keskeiset kysymykset jätetään lapsistrategian varaan, jää tunnistamatta keskeisiä **nuoruuteen ja nuorten kuulemiseen liittyviä erityispiirteitä sekä täysi-ikäistyneiden nuorten elämään liittyviä erityispiirteitä**. Tällöin nuoret ja varsinkin nuoret aikuiset ovat vaarassa jäädä väliinputoajiksi, kun tehdään lasten ja nuorten oikeuksiin, hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvää kehittämistyötä.

Ratkaisuna tähän ongelmaan olemme esittäneet ennakoivaa sekä jälkikäteen tehtävää [nuorivaikutusten arviointia](#), jonka avulla nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvointia ja osallisuutta voidaan edistää tietoperustaisesti ja nuoria osallistaen. Nuorivaikutusten arvioinnilla voitaisiin huomioida nykyistä paremmin nuoruuteen liittyvät juridiset, sosiaaliset ja elämäntilanteelliset siirtymät sekä palveluihin liittyvät erityispiirteet.

Lapsia ja nuoria on kuultava säädösvalmistelussa ja kaikilla päätöksenteon tasoilla

Kuluneella hallituskaudella lasten ja nuorten parissa toimivien viranomaisten tietoisuutta lasten ja nuorten yhdenvertaiseen osallistumiseen liittyvistä oikeuksista, velvollisuuksista ja menetelmistä on pyritty lisäämään laatimalla vuonna 2021 julkaistu opas [lasten kuulemisesta lainvalmistelijoille](#). Lisäksi eOppivaan on laadittu vuonna 2022 [koulutusmateriaalia lasten ja nuorten kuulemisesta lainvalmistelussa](#). Aiemmin hallituskaudella on nähty myös onnistuneita esimerkkejä siitä, miten nuoret on otettu mukaan säädösvalmisteluun. Tällaisia esimerkkejä ovat esimerkiksi nuorten kuuleminen ilmastolain uudistuksessa sekä kestävän kehityksen tiekartan laatiminen Nuorten Agenda 2030 -ryhmän kanssa.

Keskeinen kysymys on, miten tällaisen materiaalin ja hyvien lasten ja nuorten osallistamisen käytäntöjen olemassaolo jatkossa käytännössä vaikuttaa lasten ja nuorten kuulemiseen ja osallistumismahdollisuuksien parantamiseen. Kannatamme vahvasti sitä, että hyviä käytäntöjä lasten ja nuorten kuulemiseen säädösvalmistelussa kehitetään. Samalla on keskeistä, että **lasten ja nuorten kuuleminen säädösvalmistelussa ei jää hankkeiden, pilottien, ohjeistusten tai yksittäisten aktiivisten virkahenkilöiden varaan vaan kuulemiseen tulee olla olemassa systemaattisempia rakenteita**. Tällaisiksi rakenteiksi olemme ehdottaneet [oppilaitoksiin kytkettävää laajan lasten ja nuorten kuulemisen rakennetta sekä nuorten kuulemis- ja vaikuttamisryhmien perustamista ministeriöihin](#).

Kuten hallituksen vuosikertomuksessa todetaan, "Oikeudenmukainen, osallistava ja mukaan ottava Suomi -ilmiökokonaisuudessa toteutettiin muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus, joka tuli voimaan vuoden 2023 alussa." Tässä prosessissa kiitämme lasten ja nuorten osallisuuden näkökulmasta sitä, että kun uudet hyvinvointialueet perustettiin, alueita koskevaan lainsäädäntöön kirjattiin velvoite perustaa hyvinvointialueille nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä.

Lasten ja nuorten kuulemisessa on tärkeää, että kuulemisen tavoite ja menetelmät vastaavat siihen tarpeeseen, johon lapsia ja nuoria ollaan kuulemassa.

Harrastamisen Suomen malli – hyvä tavoite, josta säädettiin laissa ilman arviointia

Hallituksen vuosikertomusvuonna hyväksyttiin nuorisolain muutos harrastamisen Suomen mallin osalta. Kuten vuosikertomuksessa todetaan, lain muutos vakiinnuttaa mallin mukaisen harrastustoiminnan pysyväksi toimintamalliksi. Sinänsä harrastamisen Suomen malli on

kannatettava tavoite, joka parhaimmillaan voi lisätä merkittävästi lasten ja nuorten hyvinvointia. Kritisioimme kuitenkin tapaa ja ajoitusta, jolla lakimuutos harrastamisen Suomen mallista tehtiin, sillä lainsäädäntöä muutettiin ennen kuin harrastamisen Suomen mallista oli tehty minkäänlaista arviointia. Myös [myöhemmin tehty arviointi](#) oli nähdäksemme tehty vajavaisesti, sillä, ”arviointiin valittiin kuusi näytekuntaa, joissa toteutetaan Harrastamisen Suomen mallia. Valitut kunnat edustavat kuntia, joissa malli on toiminut hyvin.” **Tällainen lainsäädännön ajoitus ja suppea, jälkikäteen tehty arvioinnin tapa ei mahdollista nuorten kuulemisen ja osallisuuden toteutumista prosessissa** eikä myöskään nuoriin ja harrastamiseen liittyvän asiantuntijatiedon hyödyntämistä, mikä voi vesittää hyvienkin tavoitteiden toteutumisen parhaalla mahdollisella tavalla.

Demokratian edistäminen ja demokratiakasvatus on pitkäjänteistä työtä

Kuten hallituksen vuosikertomuksessa todetaan, “[V]altioneuvosto hyväksyi marraskuussa periaatepäätöksen, jossa linjataan suomalaisen demokratiapolitiikan tavoitteista 2020-luvulla.” Hyväksyttyihin periaatepäätöksiin liittyen kiitämme sitä, että niissä on nostettu lasten ja nuorten osallisuus keskeiseksi tavoitteeksi. Myös demokratiakasvatukseen liittyvät tavoitteet ovat oikeansuuntaisia, sillä laadukas ja laajasti saavutettava demokratiakasvatus on välttämätöntä sille, että nuorten demokratiavalmiudet vahvistuvat, nuorten sitoutuvat laajasti demokratiaan ja yhteiskunnallisen osallisuuden eriarvoisuus kapenee. Demokratiakasvatus muodostaa toisin sanoen pohjaa nuorten yhteiskunnalliselle osallistumiselle.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen on kiinnitetty viime vuosina huomiota muun muassa ”opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa on vahvistettu tuottamalla aihetta koskevia opetuskokonaisuuksia, vahvistamalla opettajankoulutusta antavien yksiköiden välistä valtakunnallista yhteistyötä ja koordinaatiota sekä edistämällä teemaan liittyvää tutkimusta”, kuten [periaatepäätöksiä taustoittavassa julkaisussa todetaan](#). Lisäksi vuosina 2020–2023 aikana toimi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen ohjausryhmä, jonka toimintakauden aikana myös koottiin hanke demokratiakasvatuksen hyvistä käytännöistä (2021). Lisäksi lukuvuonna 2022–2023 toteutettiin pilottihankekokonaisuus, jossa testattiin ja kehitettiin erilaisia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen malleja ja toimintatapoja perusasteella. Keväällä 2022 käynnistyi myös tutkimushanke (VN TEAS), jossa arvioitiin varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelmien perusteissa määriteltyjen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamistavoitteiden käytännön toteutumista varhaiskasvatuksessa, kaikilla kouluasteilla ja opettajankoulutuksessa.

Kiitämme monipuolisista toimista, joilla on haluttu löytää keinoja demokratiakasvatuksen kehittämiseksi. Haluamme kuitenkin kiinnittää painokkaasti huomiota siihen, että demokratiakasvatus on pitkän aikavälin työtä, joka ei tule valmiiksi hankkeilla tai selvityksillä. Keskeinen kysymys on, miten tulevana vuosina tullaan varmistamaan, että tärkeä työ demokratiakasvatuksen edistämiseksi jatkuu ja laajenee koskemaan kaikkia nuoria eikä jää piloteiksi tai hankkeiksi. Haluamme kiinnittää huomiota myös mahdollisuuteen tehdä yhteistyötä jo olemassa olevien demokratiakasvatuskonseptien, kuten [Nuorten vaalien](#), toteuttamisessa, sillä olemassa olevia demokratiakonsepteja laajentamalla voidaan tavoittaa kustannustehokkaasti huomattavan laaja joukko nuoria. Näin voidaan vastata myös nykyisen hallituksen hallitusohjelmakirjaukseen siitä, että hallitus tunnistaa oman roolinsa varsinkin koulujen demokratiakasvatuksessa.

Suomen nuorisovaltuusto Allianssi ry

Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki

nuorisovaltuusto.fi

info@nuorisovaltuusto.fi

Helsingissä 18.9.2023

Anna Laurila
Puheenjohtaja

Anna Munsterhjelm
Toiminnanjohtaja

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

*Lisätiedot: Silja Uusikangas, nuorten osallisuuden asiantuntija,
silja.uusikangas@nuorisoala.fi, puh. +35844 787 0880*

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

Allianssi-talo, Asemapäälikönkatu 1, 00520 Helsinki
nuorisoala.fi
info@nuorisoala.fi